

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Боротьба за політичну владу у всі часи здійснювалась (свідомо чи підсвідомо) на основі певних технологій. Історичний досвід засвідчує, що перемагав, як правило, той, хто застосовував найновітніші, незвичні та нестандартні прийоми та методи. Останнім часом стало модним використання у ході політичних баталій нейролінгвістичного програмування (НЛП), про яке дуже багато говорять, але дуже мало професійно знають. Нейролінгвістичне програмування - це а) пояснення специфіки та особливостей процесу світосприйняття окремою людиною/групою/масою; б) визначення механізмів структурування власного досвіду; в) концепція моделі програмування мислення, емоцій та поведінки; г) характеристика специфічних засобів впливу та корегування поведінки людини. Його родоначальниками вважаються американські дослідники Р.Бендлер та Д.Гріндер. На нашу думку, в основі популярності/успіху НЛП лежить розуміння/використання дивовижного феномену - „феномену природи взаємодії трьох” (свідомості – підсвідомості – реальності). Ключова мета використання НЛП у політичній сфері полягає в тому, щоб за допомогою психотехнологій проникнути у підсвідомість і змінивши думки, погляди, ідеали, зумовити таку поведінку окремої людини/групи, яка б максимально сприяла завоюванню, використанню та втриманню влади. Основний козир маніпулятора, який використовує у політичній сфері нейролінгвістичне програмування полягає в тому, що об’єктові впливу не нав’язується та чи інша думка, а лише штучно створюється певний інформаційний контекст, який стимулює „цілком самостійний” його прихід до думок та висновків, які й необхідні маніпуляторіві. Характерно, що професійне використання НЛП у ході політичного процесу, як правило дає стійкий та довготривалий ефект, оскільки людина/група/маса вважає власними нав’язані їй думки .

Варто підкреслити, що шлях нейролінгвістичного програмування до політичної сфери був пройдений досить швидко. Уже в грудні 1987 р. керівництво Пентагону розглянуло доповідь «Про можливості використання НЛП для підготовки спецслужб і військових фахівців» (характерно і показово що витрати США лише на її підготовку склали більше як півмільйона доларів) [1]. Поступово технології НЛП із сфери наукових досліджень та військових таємниць потрапили спочатку у бізнес (особливо у рекламу), а потім у політику. Особливо масовий інтерес політиків до технологій нейролінгвістичного програмування виник після передвиборчої кампанії Рональда Рейгана, у ході якої активно використовувалися досягнення і напрацювання НЛП.

Одним з першопрохідців на пострадянському просторі у використанні технологій НЛП у політичній сфері стала Росія. І слід відзначити, що на її теренах НЛП використовувалося як ефективна зброя впливу на широкі

маси. Вже у першій виборчій кампанії Бориса Єльцина, один з піонерів російського нейролінгвістического програмування О.Ситников, висунув гасло, що базувалося одразу на двох прийомах НЛП (псевдовибору та штучного обмеження вибору): «Голосуй або програєш». З тих пір технології нейролінгвістичного програмування є обов'язковими маніпулятивними засобами будь-якої виборчої кампанії у будь-якій країні світу. В Україні, де політична боротьба не вщухає ні на мить і має тенденцію до подальшої ескалації, теж досить активно (особливо останнім часом) використовують прийоми НЛП для здобуття політичної перемоги. З огляду на це характерні і показові думки вітчизняного політтехнолога С. Нестеренка, висловлені на передодні парламентських виборів 2006 р. в Україні. Зокрема, прогнозуючи розвиток та специфіку майбутніх політичних перегонів, фахівець зазначив: маніпулятивні технології будуть використовуватися настільки серйозно та інтенсивно, що вибори по-суті стануть „конкурсом на кращого маніпулятора.» Окремо політолог вказав на процес модернізації політичної зброї та її конкуренцію: «Зараз буде використовуватися дуже активно нейролінгвістичне програмування і гіпноз - технології впливу, що впливають на свідомість людей... Той, хто буде використовувати кращі маніпулятивні технології, той і стане переможцем»[2].

Варто підкреслити, що процес використання НЛП у політичній сфері суттєво відрізняється від свого аналога у сфері, наприклад, психотерапії. Основними особливостями застосування нейролінгвістичного програмування у політичній сфері, на нашу думку, є:

Інтенсивне та систематичне використання практично всього спектру потенційних об'єктів впливу (окрема людина – група – маса). Таку ж особливість у процесі застосування НЛП має фактично лише бізнес.

Особливе акцентування впливу технологій нейролінгвістичного програмування в першу чергу на масу, оскільки саме такий підхід дає змогу вирішити ключове політичне питання будь-якого суспільства: „Як завоювати, використати та втримати владу ?”.

Підкреслена прихованість/утаємненість використання технологій НЛП. Якщо у практиці медичного психологічного консультування обов'язковим стартовим моментом є ознайомлення клієнта з основами нейролінгвістичного програмування перед його використанням, то у бізнесі, а тим більше у політиці застосування енепільських психотехнік є утаємниченою дією. Це пояснюється низкою причин: а) на відміну від медицини у політиці, як і у бізнесі наміри ініціатора застосування технологій НЛП не завжди позитивні; б) енепільські психотехніки у політиці/бізнесі є не стільки засобом вирішення проблем окремої людини/групи/маси скільки своєрідною ефективною зброєю у боротьбі з конкурентами за покупців/електорат.

Різке зростання рівня цінності ініціаторів використання технологій НЛП у корисливих/суспільношкідливих цілях. Ця особливість зумовлена тим, що маніпулятивне використання нейролінгвістичного програмування стосовно безликої маси значно знижує моральний поріг порівняно з

аналогічним маніпулятивним використанням цієї ж технології відносно однієї конкретної людини.

Спрощення/огрублення базових енемпіських процесів калібрування, рапорту тощо, оскільки вони у політичній сфері, як і у сфері бізнесу, досить часто стосуються значної кількості/маси людей.

Систематичне порушення одного з ключових принципів НЛП „екологічності”, суть якого полягає у тому, що будь-яка зміна здійснена у системі поглядів, світогляду окремої людини повинна бути органічно сприйнятою/сумісною з іншими частинами системи (найближчим оточенням; групою, до якої вона належить; суспільства в цілому, якщо це, наприклад, політичний лідер), що адаптуються до неї.

Залежність частоти та інтенсивності використання технологій НЛП від своєрідного „ефекту піраміди влади”. Суть цього ефекту полягає в тому, що, як правило, частота та інтенсивність використання психотехнік зростає у процесі боротьби за право ступити на вищі і на найвищі щабелі влади. Це пояснюється низкою причин: а) чим вища посада, тим необхіднішою стає підтримка дедалі більшої кількості електорату, на який треба терміново та ефективно впливати; б) інтелектуальна складність НЛП не завжди дозволяє всім політикам оволодіти бодай його азами, а на політичному бомонді саме ці знання вже досить активно входять у своєрідний „джентельменський набір” (як, до речі, і англійська мова) перспективного політика вищого ешелону влади; в) ускладнене сприйняття психотехнік нейролінгвістичного програмування їх висока технологічність, яка полягає у наявності чітких і струнких алгоритмів дії, зумовлює, з одного боку, формування/існування дуже обмеженого кола реальних професіоналів у сфері нейролінгвістичного програмування, здатних навчити та надати психолого-методичну підтримку політикам, з іншого - значну ціну їх послуг.

Відсутність вираженої/об’єктивної оцінки щодо реальної сили впливу технологій нейролінгвістичного програмування на суспільні процеси. Оціночна амплітуда, поширена у ЗМІ та громадській думці досить широка: від міфологізації, гіперболізації ролі НЛП, якому нібито ніщо не може протистояти у процесі зомбування суспільної свідомості і яке начебто може у суспільно-політичних трансформаціях зробити „все і вся” „тут і тепер” до відвертої недооцінки енемпіських технологій, визнання їх політичним шаманством та шарлатанством.

Демонізація психотехнік НЛП, нав’язування суспільній думці ідеї про те, що енемпіські технології є лише/виключно антигуманними. Зворотнім боком цього є намагання/небажання побачити суть: нейролінгвістичне програмування лише ефективний засіб впливу на мислення, емоції та поведінку людини, за допомогою якого можна зробити як зло (зомбувати, підбурювати маси на протиправні дії; створювати міфічні образи/іміджі лідерів; деморалізувати, блокувати позитивну громадську активність тощо) так і добро (знаходити спільну мову у ході переговорів, мобілізувати людей для виконання позитивної суспільнозначимої справи, спрямовувати всі їх сили на досягнення поставленої мети; долати наслідки негативних

суспільних переживань/уявлень минулого; зосереджуватися на намічених цілях і творчо вирішувати проблеми, що виникають тощо). Це так само як звичайний ніж ситуативно може стати і знаряддям вбивства і інструментом для приготування їжі. Все залежить від моралі, позиції та намірів того, хто застосовує технології нейролінгвістичного програмування для впливу на суспільні процеси. Один з піонерів використання НЛП у ході політичних протистоянь російський фахівець енеппіст Ситников О.П. зазначав: „Методи досить ефективні та сильні, і якщо вже починаєш кому небудь допомагати, потрібно бути цілком упевненим, що це та сама людина” [3].

Як кожна ефективна модель „корегування” поведінки окремої людини/групи/маси, нейролінгвістичне програмування має свій інструментарій, тобто набір специфічних засобів впливу. Якщо узагальнити теоретичні та практичні напрацювання західних спеціалістів НЛП (Андреас С., Бавістер С., Бертон К., Боденхаммер Б., Броді Р., Вікерс А., Делоз’є Д., Ділте Р., Зайдл Б., Кемерон-Бендлер Л., Молден Д., О’Коннор Д., Олдер Г., Реді Р., Сатір В., Сеймор Д., Стил Т., Хатчинсон П., Хезер Б., Хеллер С., Холл. М., Янг П. та ін) [4] та російських фахівців (Бакіров А., Владиславова Н., Воєділов Д., Гагін Т.В., Ковальов С., Уколов С та ін), то можна виділити дві групи технологій впливу [5].

Перша група - нелінгвістичні технології.

Приєм експлуатації аудіопатернів. Суть: створення шляхом підлаштування до дихання, модуляції, інтонаційної гри додаткового образу, який ніби підкреслює, відтіняє, а в разі потреби спростовує та перекреслює той образ, що формується вербально.

Приєм використання візуальних архетипів. Суть: підсвідомість кожної людини містить певний (притаманий нації, статі, регіону тощо) базовий набір архетипів, тобто символів, що всіма сприймаються емоційно однаково (позитивно/негативно), спекулюючи на цьому, маніпулятор для просування політика, формування його позитивного іміджу, або ж навпаки для боротьби з ним вставляє його у відеоряд, наприклад, у рекламі поруч з відповідними бажаній меті архетипами.

Приєм маркування тексту. Суть: виділення певним чином у основному тексті (наприклад жирним шрифтом, іншим форматом літер тощо) кількох слів/літер, які, якщо читати лише їх мають свій сенс. У результаті при прочитанні основного тексту маркований текст одразу потрапляє на несвідомий рівень і стимулює там необхідну реакцію (Згадайте напис на стінах часів перебудови: „КПСС – наш рулевої !”, де дві останні літери в аббревіатурі „КПСС” нагадували німецькі есесівські погони часів другої світової війни).

Приєм вікової регресії. Суть: нагадування/демонстрування картин/образів минулого, під час яких людина/група/маса впадає/занурюється у легкий транс ностальгії (у ході цього процесу регресії свідомість/підсвідомість об’єктів впливу готова для сприйняття політичних ідей/образів/ідеалів, які маніпулятор бажає навязати/прищепити).

Приєм руйнації/підміни шаблонів. Суть: досягнення необхідних

маніпуляторів змін у світобаченні/діях окремої людини/групи/маси шляхом зміни/підміни звичних, відпрацьованих алгоритмів/шаблонів/стереотипів та навязування їй інших моделей поведінки.

Приєм гри на асоціації/дисоціації. Суть: викликання маніпулятором у об'єкта впливу в залежності від потреби/мети: а) асоціативного спогаду, у ході якого заново переживається минулий досвід, при чому так гостро ніби все це відбувається зараз; б) дисоційованого спогаду, у процесі якого людина виступає у ролі глядача, який просто проглядає відеозапис подій за участю іншої людини. Асоційована позиція викликає сильні відчуття, які створюють мотивацію для зміни поведінки, тоді як дисоційована позиція викликає менш інтенсивні відчуття, дозволяє отримати більше інформації і легше вивести об'єкт впливу з деморалізованого стану, мобілізувати всі його творчі ресурси для вирішення проблеми.

Приєм підлаштування. Суть: підлаштування (невербальне та вербальне) до окремої людини/групи/маси з метою здійснення психологічного маніпулятивного впливу. Приєм реалізується за формулою: підлаштування – входження в довіру/проникнення у підсвідомість – ведення. Якщо інтерполювати класичну фразу „мафію знищити не можна, її можна тільки очолити” на політичну сферу, то можна дійти висновку, що навіть для боротьби з певною політичною силою маніпуляторіві спочатку необхідно стати для неї своїм, проникнути у її лави, а вже потім „з середини” стимулювати необхідну поведінку/діяльність/зміни.

Друга група - лінгвістичні технології.

Приєм імперативної персеверації. Суть: неодноразове повторення жорстким/гіпноітичним голосом певного твердження, для політичної сфери найчастіше вживаються гасла-обіцянки („Коли моя політична сила прийде до влади, то вже у перший місяць ми зробимо...”). В основі цього прийому лежить спекуляція на схильності значної частини людей підкорятися батьківській волі, яку імітує маніпулятор впевненим голосом та інтонацією.

Приєм „розкручування”. Суть: навмисна зміна рівня або масштабу розгляду проблеми або суперечності. У нейролінгвістическом програмуванні застосовуються три типи „розкручування”, що здатні активізувати діяльність та зрушити людину „з мертвої точки”: а) „розкручування вгору”, яке дозволяє різко — до вищих цінностей підсилити мотивацію на зміну (поштовхом може служити питання: „Якщо ви цього доб'єтесь, що це вам дасть змогу зробити?”); б) „розкручування вниз” дає можливість визначити конкретні перешкоди та способи виконання задуманого („Які існують проблеми?” „Як зрушити справу з місяця?”); в) „розкручування вбік” дозволяє використати аналогію/чужий досвід для вирішення проблеми („Поміркуймо, як інші виходять з аналогічної ситуації?” „У чому вони вбачають ресурси прориву?”).

Приєм рефреймінгу контексту. Суть: стимулювання здатності людини/групи/маси поглянути на поведінку/подію з іншої точки зору, під іншим кутом; зміна контексту на такий, у якому те, що пов'язане з проблемою, починає розглядатися як певний позитив/цінність. Політичні маніпулятори

використовують прийом рефреймінгу контексту у більш широкому діапазоні ніж психотерапевти: в залежності від політичної доцільності вони можуть поміщати поведінку/подію не лише у позитивний контекст, а й у негативний. Наприклад, назва статті у опозиції пресі - „Страйк шахтарів – це форма активної та ефективної боротьба за власні соціальні права”, назва статті у офіційній пресі (після певного рефреймінгу контексту) – „Черговий страйк шахтарів – це руйнівний удар по економіці країни в умовах наростаючої кризи”.

Прийом вмонтованих пресупозицій. Суть: органічне вплетення в контекст речення певного твердження (пресупозиції), яке не змінює свого змісту навіть за умови переформулювання цього ж речення у форму заперечення. Наприклад: „Це добре, що ви підтримуєте політика „А”. „Це погано, що ви підтримуєте політика „А”.

Прийом створення „психічних вірусів”. Суть: психічний вірус – це інформація, що існує в свідомості людей, і яка може суттєво впливати на хід певних подій, та має тенденцію до самовідтворення, посилення і самопоширення. Найпрстіші психічні віруси це – чутки, мрії, міфи, анекдоти. Основною мотивацією для їх поширення є простий обмін емоціями у спілкуванні для створення ситуації зацікавлення. Більш сладними психовірусами є релігії, ідеології.

Прийом трюїзмів. В основі застосування цього прийому лежить проста техніка виклику у співрозмовника бажання погодитись, що різко знижує його здатність до свідомого спротиву та дозволяє порівняно легко вплинути на підсвідомість. Базовий інструмент - трюїзм, тобто а) твердження, що абсолютно однозначно підтверджується дійсністю; б) банальна істина. Суть прийому: навіювання під „овечюю шкурою” трюїзму потрібної для маніпулятора ідеї. „Я чув, що чимало людей у регіонах підтримують партію „N”. „Напевне там, у них представники партії „N” гарно вирішують соціально-економічні проблеми населення.” „З огляду на це, можливо і праві ті, хто підтримує партію „N”.

Прийом “потрійної спіралі М. Еріксона”. Суть: послідовна розповідь трьох історій, які викликають інтерес. При цьому перша і друга історії перериваються, а третя, що містить найбільш важливе для NLP-технологій – нав’язувані установки, розповідається повністю. Після цього доводяться до логічного кінця перша і друга історії та пояснюються логіка зв’язку між ними. Зазвичай, у силу дії відомого в психології “ефекту останнього слова/краю”, добре запам’ятовуються і аналізуються перша і друга історії, а третя майже неминуче приймається просто “на віру”.

Прийом кванторів спільності. Суть: квантор спільності – це набір слів, за допомогою яких здійснюється універсальне узагальнення. Шляхом подібного узагальнення враження/відчуття, що стосується одиничного факту/однієї особи, переноситься при оцінюванні на всю поведінку окремої людини/групи/маси. До кванторів спільності відносяться такі слова, як: „все”, „ніколи”, „кожен”, „завжди” і „ніхто”. Наприклад: „Всі політики беруть хабарі”; „Представники кожної партії в душі ненавидять свій електорат, від

якого залежить їх майбутнє”; „У тих умовах, що склалися, ніхто не може запропонувати реального виходу з політичної кризи”.

Приєм втраченого перформативу; Суть: висловлення оціночної думки без зазначення суб'єкта, що її висловив, або ж джерела інформації, з якого вона взята. Прихованим козиром цього прийому є саме невизначена оціночна думка, втрачений перформатив, який спрямовує/підштовхує окрему людину/групу/масу до дій/поведінки у бажаному для політичного маніпулятора напрямі. Наприклад: „Нікому не слід судити інших”; „Серйозні політики не повинні впадати в розпач”; „Так або інакше, це не важливо”; „Те, що ви робите – яскрава демонстрація політичної безпорадності”.

Приєм встановлення якорів. Суть: якоріння – це прив'язування окремих сигналів (візуальних, аудійних, кінестичних) до певних моделей переживань та станів, які в по-дальшому можуть бути штучно викликані. Цей прийом, що веде свій родовід від класичної концепції Павлова „стимул – реакція” є одним з ключових у НЛП і використовується у багатьох його техніках. Якорі можуть виникати, як цілком природнім шляхом так і встановлюватися навмисно. У нейролінгвістичному програмування за характером впливу розрізняють два їх типи: а) позитивний, що викликає ресурсний стан (приємне переживання); б) негативний якор, що спричиняє проблемний стан (неприємне переживання).

Отже, нейролінгвістичне програмування є потужним засобом впливу мислення, емоції та поведінку окремих людей/груп/мас. Основна мета використання НЛП у політиці полягає в тому, щоб за допомогою психотехнологій проникнути у підсвідомість, змоделювати та активізувати таку поведінку об'єкта впливу, яка б максимально сприяла завоюванню, використанню та втриманню влади. Процес застосування нейролінгвістичного програмування у політичній сфері має низку специфічних рис та особливостей: використання практично всього спектру потенційних об'єктів впливу (окрема людина – група – маса, з особливим акцентом на масу); гранична прихованість/утаємненість використання технологій НЛП; спрощення/огрублення базових енептіських процесів калібрування, рапорту тощо; систематичне порушення одного з ключових принципів нейролінгвістичного програмування „екологічності”; різке зростання рівня цінності ініціаторів використання технологій НЛП; залежність частоти та інтенсивності використання енептіських технологій від рівня політичного протистояння/політичних змагань; відсутність адекватної оцінки суспільством фактів використання прийомів та методів НЛП у політичній боротьбі. Нейролінгвістичне програмування володіє потужним арсеналом засобів психологічного впливу, за допомогою яких може здійснюватися, як з негативною так і з позитивною метою, процес корегування мислення, емоцій та поведінки, як окремої особи так і значної маси людей.

1. Более удивительной истории не придумаешь...//http://www.nlpcenter.com.ua/nlp_history.php 2. Тимошенко і Шуфрїч займаються гіпнозом// <http://>

pravda.com.ua/news/2005/12/22/36926.htm 3. Ситников А.П. Новые подходы эффективной коммуникации (стенограмма семинара). – Новосибирск, 1990. – С.12.// <http://www.nlp-ekb.ru/download.html?relPath=metodic> 4. О'Коннор Д., Сеймор Д. Введение в нейролингвистическое программирование. Как понимать людей и как оказывать влияние на людей. – Челябинск, 1998; Олдер Г., Хэзер Б. НЛП. Вводный курс. Полное практическое руководство. – К., 2000; Броди Р. Психические вирусы. – М.,2002; Холл М. Магия коммуникации. Использование структуры и значения языка. – СПб., 2004; О'Коннор Д. НЛП: Практическое руководство для достижения желаемых результатов. – М., 2006; Андреас С. Паттерны магии Вирджинии Сатир. – СПб., 2007; Хеллер С., Стил Т. Интенсивный курс гипноза. Монстры и волшебные палочки. – СПб., 2007.

В. Ярошенко

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Громадянськість виявляє самодостатність людини, при якій можуть ставитися й досягатися різні цілі, але головним є загальне спрямування розвитку людської особистості в її духовно-діяльнісній активності, співвіднесеній з розвитком нації. В умовах глибокої кризи, що охопила всі сфери українського суспільства, об'єднати окремі особистості в політичну спільноту здатна лише довіра до «політичної людини», підкріплена гарантіями свободи. Принаймні, на цій аксіомі побудована мораль сучасного конституціоналізму і саме тому не тільки демократія і свобода, але й довіра до людини має стати основою подальшого розвитку українського установчого процесу.

Актуальність обраної теми визначається, по-перше, потребою цілеспрямованого виховання соціально активного молодого українського громадянина. По-друге, пошуком шляхів попередження зростання бездуховності в українському суспільстві, девіантної поведінки, особливо серед молоді. Самозадоволення, агресивна байдужість, зневажливе ставлення до знань, науки, до людей розумової праці - може обернутися національною трагедією. Сподівання, що всі ці вади молоді, дорослих, зникнуть тоді, коли стабілізується соціально-економічне становище суспільства, - даремні й нереальні.

Метою статті автор визначає узагальнення результатів дослідження створення активного виховного педагогічного середовища за місцем проживання шляхом реалізації програми «Діти нашого двору» у місті Миколаєві, яке пропонує як приклад особистісно-орієнтованого підходу до сприяння становленню громадянськості української молоді. Громадянське виховання – обов'язкова складова частина громадянськості. Узагальнення